

7. Там же. – С. 200.
8. Куз Э. Сознательное самовнушение как путь господства над собой. - Киев, 1990. - С. 5
9. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры. – М., изд-во МГУ, 1961. - С.35.
10. Ушинский К.Д. Указ. соч. - С.56.

О.В.Пахомова

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ПОКАЗНИК ЙОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

В статье рассматривается проблема профессиональной компетенции учителя иностранного языка в контексте подготовки будущих учителей к учебно-воспитательной деятельности.

This article considers the problem of the professional competence of a teacher in the context of the training of future teachers for teaching and upbringing activities.

Аналіз світових тенденцій у галузі професійно-педагогічної освіти засвідчує кардинальне зростання вимог до педагогічного професіоналізму і особистих якостей вчителя. Якісно нові вимоги до професійної підготовки, професійної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови зумовлюються соціальної потребою, модернізацією освіти і зміною світоглядної парадигми.

Пріоритетним за Національною доктриною розвитку України у XXI столітті є “підготовка людей високої освіченості і моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння і впровадження науково містких та інформаційних технологій, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці” [10].

Оскільки постійне ускладнення змісту освіти, високий рівень освітніх стандартів, ускладнення проблем виховання, нові прогресивні технології, єдине інформаційне середовище вимагають переосмислення змісту професійної компетенції вчителя взагалі й вчителя іноземної мови зокрема у процесі модернізації системи освіти відповідно до новітніх досягнень

науки, культури й соціальної практики є очевидним і актуальним.

Проблема професійної підготовки педагога розглядається в працях Я.А.Коменського, Д.Дедро, К.Д.Ушинського. Особливої уваги діяльності вчителя надавали В.О.Сухомлинський, А.С.Макаренко. Поняття “професійної компетенції” з’являється у багатьох наукових дослідженнях Ю.К.Бабанського, В.О.Сластьоніна, І.А.Зазюна, Л.В.Кондрашової, В.А.Кан-Каліка. Питання формування компетентності майбутнього фахівця знайшли місце в роботах П.К.Волинського, Т.Ф.Бугайло, Є.Азімова, Т.М.Балихіної, О.В.Гневск, В.Ф.Русецького, А.Щукіна.

Окремі аспекти професійної підготовки сучасного педагога представлені у працях А.К.Маркової, яка розробляє психологічну модель професійної компетенції вчителя, І.І.Риданової, Н.В.Кузьміна, О.А.Абдуліна, які розробляли комунікативні вміння в структурі педагогічної майстерності; Л.А.Петровської, яка досліджує педагогічну компетентність в спілкуванні; Н.Хомського, С.Л.Братченко в дослідженнях з лінгвокомунікативних аспектах мовлення.

Серед новітніх досліджень з проблеми формування педагогічної компетентності слід зазначити роботи А.В.Хуторського, Н.І.Білоконної, О.Семенов, В.Шуляр, О.М.Пехоти, С.О.Сисоева, О.Б.Бічич, О.Ф.Бондаренко, Т.Ю.Тамбовкиної, Л.В.Смирнової.

Аналіз наукових праць з питань підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів та формування педагогічної компетенції свідчить, що достатньо глибоко розроблено окремі її аспекти, проте залишилося поза увагою науковців і методистів проблема формування професійної компетенції майбутніх викладачів іноземної мови в комунікативно-діалогічному аспекті, зокрема засобами діалогічних мовних ситуацій.

Враховуючи актуальність даної проблеми, визначимо зміст поняття “професійної компетенції майбутніх викладачів іноземної мови”.

По-перше, слід розрізняти поняття “компетенція” і “компетентність”. Поняття “компетентність” (від лат. competens

– належний, відповідний) – це сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної процесійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [12]. Британський психолог Джон Равен уточнює зміст поняття, наголошуючи на тому, що компетентність є “специфічною здатністю, яка необхідна для виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі і яка включає вузькоспеціальні знання, специфічні предметні навички, способи мислення, розуміння відповідальності за власні дії” [13;6]. Джон Равен вважає, що бути компетентним – значить мати набір специфічних компетентностей різного рівня (спостерігати, глибоко розумітися у предметі, самостійно ставити питання ... тощо) [13;6].

За словником іншомовних слів, “компетенція” (лат. *competentia*, від *compereto* – взаємно прагну, відповідаю, підходжу) – коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід [17]. В Українському енциклопедичному словнику та Новому тлумачному словнику української мови поняття “компетенція” визначається як коло повноважень, наданих законом, статутом чи іншим актом конкретному органу або посадовій особі, а також знання і досвід у тій чи іншій галузі; добра обізнаність із чим-небудь [11]. Великий тлумачний словник сучасної української мови поняття “компетенція” подає у двох значеннях: 1) Добра обізнаність із чим-небудь. 2) Коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи [3].

Отже, до компетенції науковці включають сукупність взаємопов’язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), необхідних для виконання певного виду діяльності [12;136].

В останні роки поняття “компетенція” вийшло на загально-дидактичний рівень. Комітетом з освіти Ради Європи в “Європейським проекті освіти” визначено 39 різнорівневих компетенцій (предметні, між предметні і т.і.), об’єднаних у шість ключових (узагальнених і інтегрованих).

А.В.Хуторський розглядає компетенцію як відчужену, наперед задану соціальну вимогу (норму) до освітньої

підготовки учня, необхідну для його якісної продуктивної діяльності в визначеній сфері [12;146]. Таким чином, якщо -компетенція – наперед задана вимога до освітньої підготовки, то компетентність – уже існуюча якісна, реальна демонстрація знань і відповідних умінь у конкретній роботі, володіння відповідними компетенціями. Ознаками компетенції виступають якість, глибина, повнота, системність знань і вмінь, рівень їх засвоєння в різних ситуаціях.

За В.М.Монаховим, компетенція означає сферу застосування знань, умінь, навиків людини. Компетентний спеціаліст під час професійного становлення, прагнучи до ідеалу, набуває визначеної сукупності дидактичних і особистісних якостей [9;26].

Компетенції, як зазначає А.В.Хуторський, відрізняються від традиційних знань, умінь та навичок системними й системоутворюючими функціями, які пов'язують особистісні орієнтири учня з потребами соціуму й реальної дійсності. [12;138].

Отже, ми вважаємо, що професійна компетенція вчителя іноземної мови може бути визначена як сукупність системи знань, умінь, педагогічних здібностей, ціннісних орієнтацій, інтегрованих показників рівня володіння іноземною мовою, культури мовлення, стилю спілкування, ставлення до себе і своєї діяльності.

Формування професійної компетенції майбутніх викладачів іноземної мови має проходити в цілісній системі навчання, яка повинна бути спрямована на формування лінгвістичної, мовної, культурознавчої, педагогічної, психологічної, методичної, комунікативної компетенцій. Майбутні вчителі мають набути вмінь аналізувати й готувати навчальний матеріал, що сприяє формуванню мовної компетенції (перевірка знань і вмінь з фонетики, граматики, синтаксису тощо), лінгвістичної компетенції (опанування знань про лінгвістику як науку, загальних відомостей про мову); комунікативної компетенції, пов'язаною з мовленнєвою діяльністю та культурою мови; культурознавчої компетенції, що включає відомості про мову, як національно-культурний феномен.

В основі психологічної компетенції – знання загальної, вікової психології, психічних процесів, вміння визначити рівень і мотиви розвитку особистості й позитивно впливати на вдосконалення майбутнього спеціаліста. Педагогічна компетенція майбутнього вчителя іноземної мови базується на знанні теорії та практики навчання, теорії виховання, дидактичних закономірностей навчального процесу. Основу методичної компетенції складають знання методологічних і теоретичних основ методики навчання іноземній мові, концептуальних основ, структури й змісту засобів навчання, уміння застосовувати мову в педагогічній діяльності. Виконувати основні професійно-методичні функції.

Особливої значущості у професійній діяльності педагога набувають такі компетенції, які дозволяють йому проектувати та прогнозувати результати педагогічного процесу, вибирати найефективніші серед багатьох засобів і шляхів його організації, спілкуватися та проникати в індивідуальну суть іншої людини, сприяти соціалізації, формуванню загальної культури особистості, а також науково-дослідницька компетенція.

Об'єм професійних компетенцій визначає рівень професійної компетентності майбутнього викладача іноземної мови, який в свою чергу обумовлює його педагогічну майстерність [8;153]. Професійна компетентність учителя визначається Л.В.Кондрашовою як “єдність його теоретичної й практичної готовності до педагогічної діяльності” та характеризує його професіоналізм [7;98]. Ряд дослідників (І.А.Зязюн, В.І.Загвязинський) розглядають компетентність як першооснову професійної майстерності [5;4]. Науковці Т.В.Новікова, В.І.Журавльов, С.Б.Єлканов, Н.Ф.Тализіна вважають, що компетентність – одна з ознак професіоналізму. А.К.Маркова, О.О.Вербицький визначають її через систему знань, умінь та навичок, способів діяльності, психологічних рис, які необхідні вчителю для здійснення педагогічної діяльності.

На нашу думку, фундаментом педагогічної майстерності вчителя іноземної мови є формування його лінгвістичної компетенції, основу якої складають знання про іноземну мову як суспільне явище, про зв'язок мови й мислення, культурою, історичним досвідом і розвитком, а також уміння оперувати

набутими лінгвістичними знаннями у професійній діяльності. Мовна компетенція передбачає опанування мовною системою за рівнями фонетики, лексики, морфології, граматики, синтаксису, стилістики тексту і ступінь володіння цими уміннями.

Вузивське викладання мовознавчих дисциплін, як правило, пов'язане з описовим вивченням мовної системи. Але педагогічні компетенції взагалі і мовні та комунікативні компетенції зокрема, що є більш узагальненими й глибокими якостями особистості, на відміну від вмінь та навичок, можуть бути сформованими й виявленими тільки в реальних умовах чи спеціально створених педагогічних діалогічних мовних ситуаціях, наближених до реальних процесів спілкування та педагогічної взаємодії.

Таким чином, професійна компетенція невід'ємно зв'язана з комунікативним досвідом та педагогічної діяльністю майбутнього вчителя іноземної мови, й формується засобами діалогічних мовних ситуацій.

Ми можемо зробити висновок, що у професійній підготовці майбутніх викладачів іноземної мови вагому роль відіграє формування їх професійної компетенції, яка є складним особистісним утворенням і може бути сформована в умовах комунікативних ситуацій та педагогічної діяльності. Основою навчального процесу повинні стати ідеї розвивального навчання, зміна акцентів з репродуктивних знань на формування особистості.

Врахування змістової наповненості лінгвістичної, мовної, культурознавчої, педагогічної, психологічної, методичної, комунікативної компетенцій, шляхів й засобів їх формування дозволять переосмислити підготовку майбутніх викладачів іноземної мови в вищих навчальних педагогічних закладах й підвищити їх професіоналізм.

Література

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов. —СПБ: Златоуст, 1999. - 472 с.
2. Бічич О.Б. Формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови.// Рідна школа. 2002, №4.- С.60-62.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. І голов. Ред. В.Т.Бусел. –К.; Ірпінь: ВТ «Перун», 2001. – 1440 с.
4. Загвязинський В.И. Педагогическое творчество учителя.- М.: Педагогіка, 1987.- 160 с.
5. Зязюн И.А. Основы педагогического мастерства учителя. – М: Просвещение, 1989.
6. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. –К.: 2000.- 310с.
7. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе. – Кривой Рог, 2000. –218 с.
8. Мойсею Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 3-є видання, доповнене, К.: 2001. – 608 с.
9. Монахов В.М. Аксиоматический подход к проектированию педагогических технологий //Педагогика, 1997. - №6. - С.26-31.
10. Національна доктрина розвитку освіти України у 21 столітті.- К.:Шкільний світ, 2001.- С. 5
11. Новий тлумачний словник української мови. Т.2.-К.: Аконіт, 1998.- 910 с.
12. Професійна освіта: Словник:Навч. Посібник/ уклад С.У.Гончаренко та ін., за ред.. Н.Г.Ничкало.- К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
13. Равен Джон. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы/ пер. с англ. –М.: Когнито-центр, 1999.- 144 с.
14. Рыданова И.И. Коммуникативная компетентность учителя//Рыданова И.И. основы педагогического общения.- Минск, 1998. – С. 27-33.
15. Семеног О. Професійна компетенція майбутніх викладачів української мови та літератури.//Українська література в загальноосвітній шк.- 2003.- №4. – 2-5 с.
16. Слостенин В.А. Педагогіка. М.: 2000. – 512 с.
17. Словник іншомовних слів/ Уклад.: С.М.Морозов, Л.М.Шкарапута.- К.: Наук.Думка, 2000.- С. 680
18. Тамбовська Т.Ю. Вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів засобами іноземної мови// Педагогіка вищої шк. – 2001.- №3 – С.67-77.

19. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученик в обновляющейся школе. Сб. науч. Трудов.- М.: ИОСО РАО, 2002. – С.135-157.
20. Шуляр В. Конструкторська-технологічна компетентність учителя літератури та її сутність.// Українська література в загальноосвітній шк.- 2004.- №6. – 3-8 с.

Е.А.Аннюк

АСПЕКТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

Стаття розглядає поняття педагогічної культури та її складників як один із важливих аспектів формування професійної компетенції майбутнього вчителя.

The article is dedicated to outlook of pedagogical culture and its components as an important aspect of forming of future teacher's professional authority.

Изменение содержания современной системы образования, для которого характерными стали такие процессы, как гуманизация, гуманитаризация и дифференциация обучения, являются основой для развития личности, общества и государства. Обществу необходимы специалисты, которые владеют навыками общения, способны эффективно работать в коллективе, уверены в своих способностях учиться и продолжать обучение, не теряются перед переменами, стремятся к успеху. Целью государственной политики относительно развития образования является “создание условий для развития личности и творческой самореализации каждого гражданина Украины”, что сформулировано в основных направлениях Национальной доктрины развития образования на 2002-2004 г.г. [5,2]. Достижение цели предполагает решение задач по подготовке педагогических кадров, способных к созданию оптимальных условий для самореализации личности в учебных заведениях разных типов.

Это наводит на мысль, что в школу должен прийти учитель, обладающий не только достаточным уровнем

профессионально-педагогических знаний и умений, но и высоким уровнем активности профессиональной позиции и творческого стиля деятельности. Поэтому перед педвузом стоит важная задача профессиональной педагогической подготовки студентов, а именно формирование профессиональной компетентности будущего учителя, т.к. эта педагогическая категория в основном и определяет, насколько состоялся учитель.

Профессиональная компетентность (компетенция) – категория многоаспектная. Ее структура определяется целями и задачами современного образования и представляет собой целую систему профессионально-педагогических знаний, умений и навыков в совокупности с духовными и морально-этическими личностными качествами педагога.

Одним из важных аспектов формирования профессиональной компетентности будущего учителя является педагогическая культура, поскольку воспитание студентов в системе профессионального педагогического образования ориентировано на формирование культуры личности педагога. В свете гуманизации и демократизации развития современного образования перед высшей школой стоят задачи, характеризующиеся направленностью на общечеловеческие ценности. Именно поэтому для современного учителя очень важно быть личностью с необходимыми ценностными ориентирами. Вопросы формирования педагогической культуры изучались и освещались в исследованиях педагогов высшей школы неоднократно. Этой проблеме посвящены работы П.Щербаня (“Прикладна педагогіка”, 2002) И.Подласого и С.Трипольской (“Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя”, 1998), Г.Даниловой (“Акмеологічна модель педагога в ХХІ столітті”, 2003), Л.Барановской (“Управління процесом навчання студентів професійного вербального спілкування”, 2002), Л.В.Кондрашовой (“Реформування педагогічної підготовки студентів”, 2000) и др. Однако в этих исследованиях освещались отдельные аспекты педагогической культуры, в целом же эта педагогическая категория как многоструктурная система ждет своего исследователя. И хотя понятие педагогической культуры в

целом сформулировано и в разной степени интерпретировано, целью данной статьи является определение составляющих элементов педагогической культуры, расширение ее базовых пределов и детальное рассмотрение содержания этой категории.

Для начала сформулируем, что такое педагогическая культура как педагогическая категория.

Исходя из академического определения, культура вообще – это сфера духовной жизни людей. Что касается культуры отдельной личности, то здесь имеется в виду система знаний, взглядов, умений и навыков, позволяющих человеку использовать в своих интересах накопленную информацию и реализовать ее во всех аспектах жизнедеятельности. Культура педагогическая тесно связана с культурой личности, поскольку в педагогике они могут существовать только в единстве, взаимодополняя и обогащая друг друга. Следовательно, справедливым, на наш взгляд, будет определение, данное в кратком терминологическом словаре учебного пособия И.М.Дичковской “Инновационные педагогические технологии”: “Педагогическая культура – сущностная характеристика личности педагога, способного к “диалогу культур” [3, 344].

Ознакомившись с научными работами исследователей проблемы профессиональной компетентности будущего учителя, мы выявили, что в пределы базовой модели педагогической культуры в основном включаются следующие компоненты:

- научная и общая профессиональная эрудиция;
- профессионализм и стремление к самосовершенствованию;
- педагогическая этика;
- культура общения и культура речи;
- духовное богатство личности учителя [7,164].

Рассмотрим эти положения детально.

Понятие эрудиции означает наличие глубоких всесторонних познаний, широкую осведомленность, начитанность. Получая специальные и профессиональные знания в стенах педвуза, будущий учитель постоянно должен пополнять свой интеллектуальный багаж. В связи с этим, эрудиция должна стать константным качеством учителя на протяжении всей его педагогической деятельности. Быть всегда

в курсе научных и методических новинок, готовым к встрече с задачей любой сложности, изучать и внедрять в свою практику инновационные педагогические технологии, стремиться к нестандартной профессионально-педагогической деятельности с целью передачи своего интеллектуального и профессионального опыта – таковы основные характеристики педагога-эрудита – субъекта педагогической культуры.

Следующая составляющая педагогической культуры – профессионализм – рассматривается некоторыми исследователями, как “умение мыслить и действовать профессионально” [6,7]. В настоящее время в условиях реформирования подготовки будущих учителей одним из важных аспектов педагогической деятельности является “развитие профессионально значимых качеств, которые изменяются и становятся мобильными, оперативными” [2,7]. В стенах вуза сложно научить профессионализму, но вполне реально наметить те педагогические опоры, которые в будущем станут определяющими в формировании педагогической культуры в системе профессиональной компетентности учителя. Такими опорами в педвузе являются теоретическая и практическая подготовка будущего учителя к деятельности. В ходе теоретической подготовки формируются аналитические, прогностические, проективные и рефлексивные умения. Практическая подготовка предполагает формирование организаторских и коммуникативных умений и навыков педагога.

В свете задач, поставленных перед современным образованием, одним из ключевых моментов подготовки педагогических кадров является “развитие творческих способностей и навыков самостоятельного научного познания, самообразования и самореализации личности” [5,2]. Это означает, что педагог выступает субъектом своей профессиональной деятельности, проектируя, осуществляя и реформируя ее. Таким образом, формируется целенаправленная технология самообразования, закладывается творческий потенциал, желание преодолевать педагогические стереотипы и использовать инновационные технологии, что, по своей сути,

является немаловажным фактором повышения уровня профессионализма.

Анализируя составляющие педагогической культуры, мы считаем необходимым дополнить их перечень еще двумя важными, по нашему мнению, компонентами, которые непосредственно способствуют развитию творческого потенциала педагога. Это методическая и методологическая культура учителя.

Методическая культура, по определению Г.С.Даниловой, - “это не только знания, а и мастерство, присущее учителю, умение донести ученикам теорию, закономерности развития явлений,... заинтересовать воспитанников наукой и в результате вооружить их глубокими практическими знаниями” [2,7]. Именно методическая культура играет ведущую роль в формировании профессиональной компетентности учителя.

Методологическая культура – это многокомпонентный аспект педагогической культуры, который представляет собой структуру, организацию, методы и средства педагогической деятельности. Составляющие методологической культуры учителя обслуживают его интеллектуальную, духовно-нравственную, мотивационную и практическую сферы, что обеспечивает новизну мышления и педагогической практики. Владение методологической культурой, которая в педвузе функционирует в виде исследовательско-поисковой деятельности (как в изучении профильных дисциплин, так и в частных методиках), способствует творческому подходу к педагогическому труду и повышению эффективности всего учебно-воспитательного процесса.

Таким образом, повышение уровня методической культуры, овладение методологическими средствами педагогической деятельности позволяют определить перспективы дальнейшего саморазвития личности будущего учителя.

Рассматривая составляющие педагогической культуры личности учителя, необходимо обратить внимание и на фактор, способствующий формированию и развитию профессионально-ценностных ориентаций, одной из которых является

профессиональный интерес. Сформированность профессионального интереса способствует положительному отношению студентов к выбранной специальности, постепенной адаптации и включению их в самостоятельную учебную деятельность. Заинтересованность в своем труде – это важное условие для развития профессиональных способностей.

Формирование профессионального интереса обеспечивается методами обучения, направленных на развитие учебно-познавательной активности студентов, на поддержание их интереса в течение всего периода обучения в вузе и в дальнейшей педагогической деятельности. Активность студентов возможна при условии тесной связи учебного процесса в вузе со школьной практикой, поэтому ведущая роль в формировании профессионального интереса отводится педагогической практике, умелая организация которой активизирует творчество студентов. Проведение деловых игр на занятиях в вузе дает возможность студентам выступать в роли учителя и способствует выработке различных профессиональных навыков, накоплению педагогического опыта. Анализ приобретенного опыта показывает, что использование перечисленных видов работы повышает интерес студентов к занятиям по психолого-педагогическим дисциплинам и к будущей педагогической работе.

Формирование педагогической культуры будущего учителя нельзя рассматривать в отрыве от такого значимого ее компонента, как культура общения. Источником коммуникативной компетенции педагога является его общая эрудиция, т.е. совокупность знаний, связанных с историей и культурой человеческого общения. В высшей школе используются методы и формы обучения, которые должны обеспечить как достаточный уровень специальной подготовки студентов, так и высокую эффективность коммуникативной деятельности будущих педагогов. Очень важны такие формы организации учебного процесса, как коллоквиумы, собеседования, семестровые зачеты, защита курсовых и дипломных работ, способствующие формированию у студентов умений и навыков общаться профессионально. Все методы обучения в совокупности способствуют овладению активной

специальной лексикой и развитию активных навыков общения, что, в целом, формирует речевую культуру учителя в системе педагогической деятельности.

В основных направлениях развития образования первой четверти XXI столетия приоритетными названы личностная ориентация образования и формирование национальных и общечеловеческих ценностей [5,2]. Личностный подход, безусловно, предполагает коренные изменения в педагогической подготовке студентов и определении четких характеристик черт современного учителя. “В научной литературе правомерно признается модель личности учителя со специфическим единством интеллектуальных, духовно-моральных, эмоционально-волевых качеств самопознания” [4,15]. Деятельность учителя в сфере духовного производства обусловлена спецификой педагогической морали, которая определяется “совокупностью принципов, норм и правил, которые регулируют поведение и характер отношений в процессе педагогической деятельности” [2,8]. Педагогическая мораль отражает нравственную позицию педагога, а также отношения, которые сопровождают многогранную деятельность учителя. Развивая, воспитывая других, учитель должен быть не только специалистом, но, прежде всего, сам служить источником истины и морали. Ценностные ориентиры будущего учителя должны формироваться в условиях постоянного духовно-нравственного обогащения. Практика остро запрашивает гуманную, духовно богатую личность учителя.

Таким образом, педагогическая культура является одним из важнейших компонентов профессиональной компетентности учителя. Подготовка будущего учителя предполагает формирование и развитие методической и методологической культуры, профессионального интереса, культуры общения, постоянное повышение уровня профессионализма и эрудиции, а также духовный рост личности педагога.

Литература

1. Адольф В.А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя // Педагогика. – 1998. - №1. – С. 72-75.

2. Данилова Г. Акмеологічна модель педагога у ХХІ столітті // Рідна школа. – 2003. - №6. – С. 6-9.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К., 2004. – 352 с.
4. Кондрашова Л.В. Реформування педагогічної підготовки студентів // Рідна школа. – 2000. - №6. – С. 14-16.
5. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002.-№26.
6. Підласий І., Трипольська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя // Рідна школа. – 1998. - №1. – С. 4-8.
7. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навчально-методичний посібник для педагогічних навчальних закладів. – К., 2002. – 214 с.

О.О.Гаврилюк

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В статтє раскрыта необходимость формирования коммуникативной культуры будущих учителей в высшем учебном заведении и рассматриваются пути и методы решения проблемы формирования коммуникативной культуры.

The article shows the necessity of forming future teachers' communicative culture in the conditions of higher educational establishment. It also deals with the ways and methods of solving the problem of forming communicative culture.

Розвиток українського суспільства на засадах загальнолюдських цінностей і національних пріоритетів вимагає розробки нових методологічних підходів професійної освіти, в центрі яких – формування духовності особистості, нарощування культурного потенціалу суспільства.

Загальноновизнано, що саме культура є мірилом розвитку людини, оскільки вона віддзеркалює не тільки обсяг засвоєних нею цінностей громадської діяльності, але й сам спосіб, у який людина залучається до таких цінностей. Відчутною є роль культури спілкування і у становленні особистості майбутнього

вчителя. Аналіз педагогічних досліджень дає підстави стверджувати, що комунікативна культура є відбитком зовнішніх і внутрішніх ресурсів навчання, як об'єктивних, так і суб'єктивних.

Вченими доведено, що лише незначна частина майбутніх фахівців досягає високого рівня розвиненості культури спілкування в умовах спонтанного розвитку цього складного особистісного утворення. Більшість студентів відрізняються нерозвинутою комунікативною культурою, схильні переважно до репродуктивної діяльності, мають обмежені уявлення про феномен комунікативної культури, в них відсутня ініціатива та прагнення самовдосконалення. Це негативно позначається на особистих досягненнях у процесі професійно-педагогічної діяльності, на життєвому самовизначенні (Н.О.Алексеева, І.Д.Бех, Л.І.Божович, В.С.Цетлін).

Звідси постійна увага науковців до вищезазначеного феномену, намагання осмислити його скрізь призму тих особистісних утворень, з якими корелює педагогічне спілкування, а саме у зв'язку з вивченням специфіки педагогічної діяльності (О.О.Абдуліна, С.І.Архангельський, Ф.М.Гоноболін, В.А.Кан-Калік, Н.В.Кузьміна, В.О.Сластьонін, Р.І.Хмельок та ін.).

Педагогічний досвід, аналіз наукових джерел переконливо свідчать, що підвищення якості підготовки майбутнього вчителя, успішність формування його культури спілкування залежать не тільки від вияву якісно нових засобів і підходів до визначення мети чи змісту педагогічної освіти, а й від суттєвої перебудови вже наявних способів організації навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи.

Складність, динамічність, багатосторонність, творчий характер педагогічної праці зумовлюють необхідність свідомого і творчого застосування різноманітних прийомів і способів роботи, пошуку оптимальних шляхів удосконалювання навчально-виховного процесу. Разом з тим, специфічні особливості педагогічної діяльності визначають практичну значущість автоматизації ряду стереотипних дій учителя, роль педагогічних навичок [1].

У ході нашого дослідження ми вивчали динаміку розвитку показників сформованості комунікативної культури шляхом спостережень і моделювання показників сформованості комунікативної культури студентів. Це дозволило детально проаналізувати специфіку комунікативної поведінки кожної групи і виявити раціональні шляхи педагогічного керівництва навчальною діяльністю.

Аналіз показав, що застосування технології формування комунікативної культури студентів сприяло активізації спілкування між студентами і викладачами, підвищенню в студентів загального інтересу до навчання, зміцненню міжособистісних стосунків у групах, розвитку мовних, мовленнєвих навичок, а водночас – вдосконаленню навичок культури спілкування, що є показником сформованості комунікативної культури молодого фахівця.

Крім того, нами помічено, що важливу роль у формуванні комунікативної культури як професійної цінності майбутніх фахівців грають якісні особливості мовленнєвого навчання студентів. Показники динаміки формування комунікативної культури знаходяться в безпосередній залежності від кількості навчальних годин, якості викладання, технологій і методик, застосованих філологами - викладачами як рідної, так і іноземних мов.

Зауважимо, що під час навчального спілкування кожному студентові властиве індивідуальне поєднання рівнів мовної і мовленнєвої компетенції, незалежно від методик, інтенсивності і тривалості навчання. Це свідчить про те, що кожна особистість має свій комунікативний потенціал і свій тип орієнтації в навчанні спілкування. Наші спостереження за мовленнєвою діяльністю студентів на рідній і іноземній мовах підтвердили наявність взаємозв'язку між типом орієнтації в навчанні й особистісних характеристик кожного студента. Усе це говорить про те, що необхідно враховувати особистісно-орієнтований підхід у процесі формування такої професійно значущої риси, як культура спілкування. Урахування закономірностей, що існують між типом орієнтацій у навчанні і психологічних особливостей особистості, дозволяє викладачам гуманітарних дисциплін здійснювати раціональне планування

занять, вибір методів навчання, а також відкриває шляхи педагогічного керівництва групою студентів в індивідуальній і спільній навчальній діяльності.

Грунтуючись на результатах нашого дослідження ми дійшли висновку, що необхідне впровадження технології формування комунікативної культури студентів у процесі викладання гуманітарних дисциплін, яка має містити опис послідовних дій викладача для досягнення найбільш ефективного результату протягом навчального семестру. Для цього пропонується здійснити таку послідовність етапів:

- систематизування планів із впровадження різних методичних прийомів, методів навчання, спрямованих на розвиток комунікативних навичок студентів;
- внесення до навчального плану методів навчання, спрямованих на розвиток у студентів творчого, незалежного мислення і свідомого, професійно орієнтованого ставлення до навчання і праці;
- об'єднання наявної інформації про формування та тестування комунікативних навичок студентів в інформаційну технологію;
- включення до навчального плану практичних занять, які спрямовані на здійснення безперервного зв'язку між теоретичним навчанням і майбутньою практичною діяльністю студентів;
- організацію аудиторних та позааудиторних заходів для формування в студентів здатності до ділового спілкування і досягнення поставлених цілей у процесі комунікації.

Дотримуючись поданих етапів, викладач має організувати навчальну діяльність таким чином, щоб кожен студент мав можливість виявляти індивідуально-психологічні риси, що характеризують та розвивають пізнавальну спрямованість. Введення активних видів навчальної діяльності: диспутів, круглих столів, дискусій, брейн-рингів, ігрової діяльності тощо - необхідно проводити з урахуванням індивідуальних особливостей студентів та специфіки особистісної орієнтації студентів у навчанні. Викладачі гуманітарних предметів мають добирати ролі для ігрової діяльності студентів з урахуванням виявлених діагностичним

шляхом індивідуальних характеристик. Це сприятиме підтримці загального інтересу до навчання, збереженню позитивного емоційного фону занять, зміцненню міжособистісних стосунків між студентами і викладачами, раціональному розподілу навчального часу, інтенсивному запам'ятовуванню інформації навчальних курсів.

У ході дослідження ми дійшли висновку, що психічна готовність до оволодіння професією виявляється в таких рисах особистості, як творче ставлення до діяльності, комунікабельність, послідовність мислення та поведінки, відповідальність. З іншого боку, когнітивна (комунікативна) орієнтація особистості в навчанні характеризує ступінь сформованості комунікативної активності та вибір особистістю моделі орієнтації для задоволення потреби у самореалізації та досягнення намічених цілей у спілкуванні з іншими людьми. Отже, психічна готовність до оволодіння професією формується одночасно з розвитком навичок комунікативної культури.

У процесі занять необхідно впроваджувати навчання студентів ведення гуманітарного діалогу. Таким чином досягається імітація робочих ситуацій спілкування, що є чудовою практикою для майбутніх вчителів.

Експеримент щодо впровадження технології формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі викладання гуманітарних предметів показав, що в ході навчальної діяльності студенти виявляють та вдосконалюють ті якості професійної та комунікативної діяльності, які мають бути сформовані в кожного випускника вищого педагогічного навчального закладу. Надбані студентами знання, вміння, мотиви та способи діяльності збагачують професійну підготовку та сприяють формуванню в кожного студента комунікативної культури як моделі орієнтації для задоволення потреби у самореалізації та досягнення певних цілей у сучасному суспільстві.

Під час проведення експерименту застосовувалися психологічні методики діагностики рис особистості, рівнів комунікабельності, психологічної готовності студентів до оволодіння професією тощо. Збір та обробка великої кількості експериментальних даних, тривалість експерименту, велике

число учасників експерименту – усе це сприяло досягненню високої точності результатів дослідження.

Досить значним чинником, що забезпечив ефективність дослідницько-експериментальної роботи, було застосування системного підходу та системної методології дослідження, що дозволило точно сформулювати мету, завдання та послідовність проведення експерименту.

Отримані під час експерименту результати вимагали перевірки та підтвердження в практиці викладання. Тому наступним етапом дослідження стала апробація технології формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі викладання гуманітарних предметів та виявлення практичних можливостей підвищення ефективності формування навичок комунікативної культури як професійної цінності студентів вищої школи.

Література

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования; Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов, слушателей Ин-та повышения квалификации преподавателей пед. дисциплин ун-тов и пед. ин-тов.* - М.; Просвещение, 1984.-208 с.

С.В.Шаталова

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ПОКАЗНИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В статье определяются приоритетные направления исследования иноязычной коммуникативной компетентности как важного показателя профессионализма учителя начальной школы.

The article reveals some prior directions as for investigating foreign language communication competence as a particular feature of primary school teacher professional skills.

Одним з основних і найбільш визначних стратегічних напрямків розвитку сучасної освіти є його гуманізація й гуманітаризація. Гуманітаризація освіти передбачає, перш за все, усвідомлення знань про людину, суспільство, культуру,